4. Jak byste psal dnes své Boje o zítřek a jak si představujete, aby je napsala mladá literární generace?

Jak jsem šťasten, že Boje o zítřek už nebudu psát! Něco z nich platí podnes, jinak vyrostly z aktuálních bolestí. Můj názor je, že jdeme do nového středověku. Ideály renesance se dnes vyžívají. Zároveň s nimi se vyžívá přírodní sentimentalita, naturism každé podoby, nápodoba přírody naturalism. Přichází nová vláda řádu ducha a nová objektivita, nové odsubjektivnění, podřadění se novému řádu.

5. Co soudíte o poměru básníka a člověka?

Jsou básníci, kteří nepodávají konfese, což je velmi zdravé. Ve zdravých dobách je básník nadosobní, poesie je mu funkcí v poznávání života věčného. Proto Mallarmé zastiňuje dnes úplně Verlaina. Objektivní typ básníka je na postupu. Měli bychom se zbavovati bolestínského konfesionalismu. Dobrá zpověď není ještě dobrá báseň. Kdo se chce mocí mermo zpovídat, jdi do zpovědnice nebo k psychoanalytikovi, ale nepiš veršů.

6. Jaký je váš názor na aplikaci Freudových analytických metod v umělecké kritice?

Teorie Freudova není celá pravda. Jsou v ní dvojsmyslnosti. Nemá na příklad jednosmyslného kritéria podvědomí. Je pravda, že veliká řada individuí má sklony, které by společnost zničily a proti nimž se musí společnost bránit tím, že zde přikládá zábranu. U některých básníků jsou tyto sklony stlačeny do podvědomí a vynořují se pak v tvorbě sublimované. Zdá se mně, že Freudova analysa má pro literární historii význam jako nauka pomocná; některé věci může osvětlit. Jsou však básníci, u kterých sublimace podvědomí není. Jsou básníci mnohem intelektualističtějšího typu, než jaký Freud předpokládá.

Kolem almanachu Vpád barbarů

1. Literární Praha na sklonku let osmdesátých minulého století — Kroužek kolem Viléma Mrštíka — H. G. Schauer a Vilém Mrštík — 2. Vpád barbarů — Síla a syla — Nakladatel, který zklamal — 3. Literární odbor Umělecké besedy — J. V. Frič, Jan Váňa, Josef Holeček — Obuvnický mistr, který zapomněl šíti boty — Protektor poněkud nespolehlivý

1. Praha let osmdesátých, Mrštík, Schauer

Nikdo se nelekej! Není nijaké příčiny k znepokojení. Země je dobře zpacifikována a zkonsolidována. Ostatně, abys byl úplně kliden: nevyšel a nikdy již doufám nevyjde almanach o názvu tak dobyvatelském. Byl to atentát připravený na dobrou českou vlast roku 1888, ale selhal. Pekelný stroj, který vůbec nevybuchl. Jinak by bylo rozmetáno, udělej mi to k vůli a nepochybuj o tom, všecko kolem něho aspoň v okruhu desíti mil.

Je něco směšnějšího než pekelný stroj, který selhal? Almanach, který měl udělat díru do světa a jenž vůbec nevyšel? Vpád barbarů žil žel jen asi rok v našich představách a snech život sice bouřlivý, ale bližním ne nebezpečný a zemřel také v nich; a já vynáším dnes ze své paměti jako ze starého herbáře jeho zeschlou, rozdrolenou mrtvůlku, plísní již čpící, scvrklou, zcela nepodobnou tomu krevnatému obru, který žil v naší mladé obraznosti.

Těmi „barbary", kteří chtěli „vpadnout" do tehdejšího přestárlého a odumírajícího českého světa, do úpadkového území českého Říma, byli jsme my, tehdejší mladí čeští veršovci a prozatéři seskupení kolem Viléma Mrštíka, tehdy občana vinohradského. Bylo nám kolem dvacíti, rozuměj nejmladší vrstvě bylo kolem dvacíti; a tu nejmladší vrstvu tvořili kromě mne Borecký, asi o $1^1/_2$ roku mladší než já, Hladík asi o rok

mladší než já. Ostatní byli starší zcela patrně: H. G. Schauer starší mne o dobrých 5 let, V. Mrštík o $4^1/_2$, Sova bezmála o 4, Lichták asi stejného věku jako Mrštík.

Jak již z výčtu jmen patrno, byli jsme společnost velmi různorodá a různosměrá. Náhoda nás svála ze všech směrů větrné růže. Tu byl Sova, tehdy básník již slavný, přes to, že nevydal posud knihy, velmi ceněný Vrchlickým i Sládkem a Sv. Čechem, který tiskl již hodně v Lumíru, ve Květech, ve Světozoru, v Zlaté Praze, o jehož veliké budoucnosti nebylo nám již tenkrát pochyby; a já, ubohý začátečník, kterému jen jaksi z milosti sem tam něco uveřejnili; a pode mnou ještě níže V. Hladík, který neotiskl posud nikde nic (Sova žertem o něm říkával: Literát pyskem a ne tiskem, poněvadž Hladík překypoval v hovorech smělými plány a velkými slovy, z nichž posud nic nerealisoval). Byla mezi námi zřejmě dvojí vrstva: prozatéři a veršovci. Prozatéři, Mrštík, Hladík i Schauer, byli strženi francouzským naturalismem a ruským realismem, které k nám bázlivě v těch letech občas došplíchly prvními vlnami a vlnkami. Mrštík byl tehdy vášnivý naturalista, který přísahal na Zolu; z díla Tolstého kladl — a to je karakteristické — nejvýše jeho drama Vlast tmy, o němž se vyslovil v Ruchu jako o „největším a nejhlubším díle celého devatenáctého století". Hladík měl v ústech vedle Zoly stále Balzaca; blouznil o jeho holi se zlatým knoflíkem, o jeho literárně napoleonském dobyvatelství, o jeho úspěších u vévodkyň i hereček. I sám rozvážný Schauer vyprávěl mi kdysi, když jsme se brali z Nuslí polní pěšinou na Pankrác, o tom, že píše povídku velmi naturalistickou, před níž prý se budou lidé křižovat. Šlo o nějakou dívku, kterou vlákali vojáci do kasáren, již pak celá setnina znásilnila ... Když uzrálý Schauer měl takovéhle názory o novém umění, jak strakatě se to teprve rojilo asi v lebkách nás mladších a hloupějších?

My veršovci naproti tomu měli jsme spíše sklon k Parnasu a ještě více k symbolismu tehdy právě ve Francii se rodícímu. Mohu říci s dobrým svědomím, že jsme přes svou polovzdělanost, nehoráznost a různou jinou směšnost a netesanost byli hoši

lapající vášnivě po každém živnějším slově domácím i cizím. Všichni starali jsme se o cizí literatury, všichni znali jsme, ten líp, onen hůř, tři čtyři světové jazyky. Borecký měl zvláště značný talent filologický; četl francouzsky, provensálsky, italsky, španělsky, aby se brzy potom věnoval studiu jazyků orientálních. Když jsem ho po prvé navštívil, četl Carducciho v originále. Jeho miláčkem byl však Banville, jehož vliv cítíš nejednou v jeho první veršové knize i později. Vedle starších francouzských i německých básníků starali jsme se již o nejmladší: o Verlaina, o Mallarméa. Všecky tehdejší světové i domácí boje literární měly v nás svědomité diváky a pozorovatele. Čítali jsme všecky tehdejší vedoucí revue francouzské (Revue de deux mondes, Nouvelle revue, Revue bleue), německé (Magazin für die Literatur des In- und Auslandes, Gesellschaft, později i Freie Bühne), ano i polské (Atheneum). Byl v nás silný kulturní hlad, kterému doma bylo jen nedostatečné ukojení. Literatura česká procházela tehdy jakousi krizí únavy, nechutě, mdloby, touhy po nové orientaci. Všechny starší veličiny byly atakovány, ne-li otevřeně, aspoň skrytě a postranně. Pamatuji se, jak Arbes v zadním pokojíku antikvariátu Růžičkova — to byl knihkupec ve Vodičkově ulici, který vydával tuším jen jeden rok Rozhledy literární a u něhož se scházívali literáti — zle bouřil proti Vrchlickému pro jeho eklekticism (on ovšem užíval jiného, hrubšího slova), míně: „nechtěl bych být v jeho kůži, až z něho začnou dřít kůži".

Jakési dusno k zalknutí leželo tehdy nad českým literárním životem, aspoň v Praze. Nikdy nebylo tolik klepaření, tolik postranního sočení, tolik utajované zloby a přece navnějšek tolik líbezného miliusování, tolik zdvořilůstek a obřadností, tolik hladkých, mýdlových stisků ruky, tolik vyholených i nevyholených úsměvů jako tehdy: všecko přirozený následek toho, že nebylo kritické volnosti, kterou by se mohly vykvasit a vybít ty různé věcné i osobní divergence. Ve vědě bylo již lépe: začínal se očistný kritický proces v Masarykově Atheneu.

Nám všem imponovala tenkrát rytířská postava Masarykova

a jeho i Gebauerův odvážný boj s domácí vědeckou i literární pověrou. Byli jsme přitahováni také svými sympatiemi k týdeníku Času, roku 1886 Herbenem založenému; pamatuji se, že jsem ho hájil s V. Mrštíkem na jedné schůzi Akademického čtenářského spolku, kde byla nad ním vyslovena kletba národního opovržení, ale byli jsme ukřičeni. Z poetů byl to jediný Neruda, který se tehdy již, aspoň pro veřejnost, jako básník odmlčel a ve svých fejetonech jen zcela výjimečně zavadil o otázky literární, k němuž jsme vzhlíželi všichni s úctou nedělanou: ctili jsme v něm svého velikého předchůdce, otce vší pravé modernosti v Čechách. V. Mrštík miloval nad všecko jeho Malostranské povídky, Sova poklonil se mu za celou nejmladší generaci veřejně roku 1887 překrásnou, mistrně karakterisující básní, nemýlím-li se, v Růžičkových Rozhledech, já jsem uměl již tehdy polovici jeho veršů zpaměti, váben k nim jejich hlubokou temnou kantilénou, připomínající mně místy stará říkadla a zaklínadla.

Cítili jsme se generací? Uvědomovali jsme si své jednotící pouto? Neumím na to odpovědět zcela určitě a jednosmyslně. Mám-li mluvit za sebe, nosil jsem v sobě tužby, kterým naturalism nevyhovoval. Nechci se ex post dělati kritičtějším, než jsem tehdy byl. Nezapírám, že mně V. Mrštík tehdy velmi imponoval svou sčetlostí, opravdovou, nepovolující odvahou, s jakou se vrhal na různé formy tehdejší literární hlouposti a tehdejšího literárního šosáctví a zápecnictví českého a ne naposledy i svou jarou útočnou myslí, někdy až bohémsky buršikosní, která měla tehdy neobyčejný smysl pro komiku, vtip, psinu životní: byla to osobnost svého druhu a měla své mocné kouzlo. A přece se nechybím pravdy, řeknu-li, že při všech těch sympatiích, při všem přátelském obdivu k němu hýbaly se ve mně tápavě již první zárodky kritičnosti i k jeho teorii, i k jeho praxi. Zola mně již tenkrát nedostačoval při vší úctě, kterou jsem cítil k jeho veliké práci i ne menšímu boji, jako mně záhy přestal vyhovovati Leconte de Lisle se svým parnasismem a pesimismem. Toužil jsem po poesii duchovnější a důvěrněji lidské, než jak ji mohly pojmout a obejmout tyto strnulé a úzké formulky...

Schauer byl z nás v těch letech nejzralejší a nejhotovější, ale mne odpuzoval jakousi ledovou uzavřeností a ironickou povýšeností, do níž se rád halil. Kostnatý, hlavu s kaštanovými vlasy nepořádně do čela sčísnutými, tvář o lícních kostech vysedlých, pleti jaksi povadlé, řídký vousek nad rty příliš často pohrdavě ohrnutými, ledabyle oblečen, o zvláštní klátivé chůzi... tak rýsuje se v mé paměti. Měl v debatě zvláštní prudký, netajeně pohrdlivý, jakoby uplivující způsob řeči, kterým vrhal na protivníka své námitky. Cítil jsem jej vždycky jako figuru hodnou velkého romanopisce, který by musil míti také smysl pro humor.

2. *Vpád barbarů*

Co nás sdružovalo tehdy, byla spíše společná nechuť a společný odpor k různým zjevům než určitá kladná vůle a kladné usilování směrové. Nescházeli jsme se také nikterak pravidelně, nýbrž divoce: tvořily se hloučky a skupinky dočasné, které se rychle rozpadaly. Byli jsme i v tom divocí a nepřátelé řádu a pravidelnosti. Sova již tenkrát hodně samotařil a vídal jsem ho jen zcela výjimečně v kroužku Mrštíkově; kromě toho byla tu konkurující skupinka čistě básnická, kterou vedle Sovy tvořili Svoboda, Klášterský, Klose.

Ale já chodíval právě roku 1888 hodně k Mrštíkovi a s Mrštíkem a s ním vyseděli jsme i plán vydati toho roku revoluční almanach. Myslím, že iniciativa vyšla od Mrštíka, který byl vůbec dobrý organisátor. Uznali jsme jaksi za důstojné, abychom vstoupili do literatury hromadným projevem revolučním. Slyšeli jsme o slavných almanaších Máji i Ruchu, a ačkoliv jsme jich neměli v rukou, zdálo se nám nutným přebíti je již v názvu. Odtud titul Vpád barbarů, který jediný zdál se nám vyslovovati všecko, čím vřely naše pobouřené hrudi, a vyhovovati nám, když jsme byli zavrhli řadu slabších, jako Mladá Čechie.

Začali jsme tedy psáti a sbírati příspěvky.

Já vedl se svou Musou tehdy jakési komické dvojité účetnictví; a nebyl jsem v tom počínání jistě osamocený. Psal jsem jednak verše, které byly odleskem nebo nápodobou Vrchlického, Sládka nebo jiné uznané autority — říkal jsem jim ironicky „nach berühmten Mustern" —, jednak verše „moje", jak jsem zdůrazňoval, tj. nové, originální, průbojné, směrotvorné, o nichž jsem soudil prostoduše, ty že donesou mé jméno budoucnosti. Ty první byly velmi krotké, ušlechtilé a více méně mírumilovné; ty druhé drzé, rouhačské, výbojné, novotářské (alespoň v mé představě). Kladl jsem ty básně do dvou různých hromádek ve své zásuvce. A když přišlo k tomu, abych oblažil některou redakci, třebas Sládkův Lumír nebo později Světozor, zásilkou svých veršů, pravicí vzal jsem nejprve určitý počet těch konvenčních a touž pravicí potom týž počet těch revolučních, uložil je do jedné obálky, napsal adresu a odeslal. Těmi konvenčními jsem v skrytu své duše pohrdal; ale jakýsi neomylný pud mně pravil, že *jen z nich* bude něco otištěno. A skutečně: nikdy se redaktor nezmýlil a nesáhl po těch divokých; ty putovaly vždycky zcela bezpečně do redakčního koše. Ale z těch hodných dětiček nalezlo některé přece občas milosti před tváří redaktorovou a vystrčil je jako způsobné pocukrované preclíčky za výkladec svého krámu.

Pohrdal jsem sebou za tuto zbabělost. Stokrát jsem si řekl, že budu vyrábět a posílat jen ty divoké, nečesané, revoluční. Ale v rozhodnou chvíli vždycky má odvaha selhala a utrousil jsem do zásilky i něco z těch krotkých a ulízaných... Takový byl tehdy hlad ve mně, abych viděl své jméno aspoň jednou dvakrát ročně v nějakém solidním váženém časopise! Hlad po cti, který je mně dnes k smíchu jako nejzelenější z různých zelených pošetilostí mládí dávno uplynulého...

Ale nyní chtěl jsem se zvláště vyznamenat: pro tento almanach chtěl jsem složiti něco zvláště bojovného, útočného, smělého. A sepsal jsem skutečně asi třicet básní, opsal je čitelně na krásné čtvrtky ministerského papíru, který jsem si k tomu účelu zvláště koupil, a celek zanesl Mrštíkovi jako hlavnímu redaktorovi nového almanachu. Mrštík je vzal, vstrčil do kapsy, vsadil na hlavu jakousi měkkou hučku, jaké rád nosíval, a vyšli jsme na procházku do Kanálky. Byl jarní slunečný den. První průsvitné listí chvělo se zimomřivě v chladném větru. Písek skřípěl pod našimi kroky. Mrštík vyňal z kapsy mé verše a list po listu četl. Dočetl básničku a já vzhlédl tázavě k němu. „Sylny," prosykl občas zuby, při čemž vyslovoval toto slovo, jako bychom žili v době staré češtiny, která i ve výslovnosti lišila mezi úzkým i a širokým y, a jako by se to slovo vyslovovalo s y širokým. Toto „sylny" bylo jakési tajemné heslo nebo francmasonské znamení, kterého jsme tehdy užívali jako odborné známky, jíž jsme cejchovali knihy, básně, články, pokud nám přišly pod nůž. Jako dnes k označení nejvyšší chvály užívají někteří mladí lidé slova „chlapský" — „to je chlapská kniha" —, tak my tehdy k tomu účelu razili své „sylný" s ypsilonem. Někdo z nás četl třebas v kavárně nějakou povídku v časopise. „Sylný?" zeptal se ho kamarád. „Sylny," kývl tázaný. Mrštík založil svůj článek o Tolstém v Kučerově České revui tuším z valné části na obměnách substantiva „syla" a adjektiva „sylný"; poněvadž psal pro nezasvěcence, musil však, bohužel, užívati normálního pravopisu, čímž věc ztratila mnoho půvabu. Schauer, který dovedl vypozorovati velmi dobře naše slabiny a zironisovati je, řekl mně jednou: „Co je síla u Schellinga, to jsem konečně pochopil; ale do smrti neporozumím, co je síla u Mrštíka." Jak vidět, kritisovali jsme se vzájemně velmi ostře buď tváří v tvář, nebo (a to častěji) po straně; kamarád na kamarádovi zřídka pak nechal dobrého chlupu. Pamatuji se, jak nám jednou předčítal Hladík nějakou svou povídku. Mračně seděli jsme jako kamenný neoblomný areopag kolem stolu v jeho bytě; když dočetl, řekl mu Mrštík: „Teď jdi ven; soudcové se poradí." A vystrčili jsme ubohého autora ze dveří; za chvilku jsme ho zavolali do pokoje a Mrštík pronesl ortel: „Porota tě zamítla; není to nic sylnyho; nemůže to do almanachu."

Z mých veršů vybral Mrštík asi deset „nejsylnějších", ty byly určeny pro almanach. Ale poněvadž i ostatní zdály se mně dosti sylné, chtěl jsem celý cyklus vydati knižně. Ale nedošlo

k tomu, jako nedošlo k almanachu. Mrštík mně totiž nakonec poztrácel i ty nejsylnější, i ty nejslabší. Měl zvyk předčítati je nahlas buď večer v hostinci, nebo item u večer ještě pozdnější na ulici, když se vracel z hostince domů; a tak se pravděpodobně stalo, že buď mu je vyrval vítr z rukou nebo nezastrčil je vždycky dosti pečlivě do kapsy. Tak zahynuly moje ubohé „feuilles de printemps", roznesené snad větrem jako listí na podzim, aniž pro ně dnes cítím lítosti a aniž toho komu zazlívám.

Několik příspěvků do almanachu se tedy sešlo; šlo nyní o nejtěžší část celého podniku: najíti pro něj nakladatele. Abychom to vydali vlastním nákladem, na to nebylo pomyšlení již z toho důvodu, že jsme byli — až na Boreckého, který stál ostatně stranou toho celého podnikání, a na Hladíka — chudí, někteří velmi chudí. Mrštík zaklepal u několika firem, ale byl odevšad zdvořile vykomplimentován. Věc zdála se již pohřbena, když náš vrchní redaktor jednoho dne vrazil vítězně do naší hospůdky: „Mám nakladatele." „Koho?" „Lichtáka." „Kdo to je?" „Bohatý hoch, malíř, dělá sylny věci." A brzy potom přivedl mezi nás vysokého mládence, ramenatého, bezmála obra, s tváří poněkud trudovitou a mírně odulou, podivně tichého a krotkého v hovoru, dosti vytrvalého a statečného v truňku, k němuž jsme se všichni vzhledem k jeho příští mecenášské činnosti chovali nadobyčej zdvořile a slušně. Do své organisační funkce, jíž se cítil Mrštík nadán a také povinován svým průbojným ideám, pojímal tento neumořitelný člověk i schopnost odkrývati nové talenty a získávati je pro věc nového umění naturalistického. Takovým způsobem objevil někde i Lichtáka, myslím, že v nějaké hospůdce, neboť Lichták bavíval se tehdy tím, že si kreslíval do skicáku kočebry a jiné potulné obchodníčky a figurky nočního života pražského. Ty kresby uviděl někde Mrštík a nadchl se jimi: „Má sylný pozorovatelský talent," řekl mně jednou o něm a jistě myslil to zcela upřímně. I my ostatní byli jsme ochotni viděti ve svém příštím nakladateli malíře budoucnosti; uznání na tomto poli nebylo nám nikterak bolestné a nic nás nestálo... Ale jaký byl náš údiv, když se Lichták jednoho dne prohlásil i spisovatelem a přinesl rukopis povídky. Nechtěl býti jen nakladatelem, ne, bude i účastníkem a spolupracovníkem nového almanachu... Naše tváře se zakabonily. To měnilo podstatně situaci. Něco jiného nakladatel, něco jiného kolega spisovatel! Zdálo se nám, že se Lichták dere do výšin nenáležitých pro něho! Že zpychl v naší společnosti! Že jej posedl démon marnivosti! Ustavila se porota, která přečtla neblahou povídku a — jakož se dalo čekat při naší tehdejší katánkovité náladě — zamítla ji. Byla to venkovská povídka o dívce, kterou svedl někdo a pak opustil, když se octla v jiném stavu. Otec dívčin se o tom doví a praví na konci té povídky své dceři: „Dělej, Aničko, jak rozumíš." A Anička šla a utopila se. Nám se zdála ta povídka tehdy kalendářová, její konec směšný: ale kdo ví, měli-li jsme pravdu. Lichták přijal naše odmítnutí s tváří krabatou; a počal se nás straniti. Svou literární nesmluvností přišli jsme žel o nakladatele! Jediného, kterého jsme našli, díky objevitelství Mrštíkovu. A tím pohřbili také Vpád barbarů. Neboť po jiném jsme se marně ohlíželi. Myslím, že jsme si nejednou vyčítali v nitru svůj literární drakonism, netušíce, jak se věci vpravdě měly; že totiž Lichták v době, kdy se s ním seznámil Mrštík, byl již na dně svých peněžních prostředků a ani *nemohl* naložiti náš almanach, i kdyby byl chtěl...

Lichták byl milý, dobrý, vzdělaný a pravděpodobně i nadaný hoch, městský synek tuším z jednoho východního cípu České země. Podědil tuším nějaké jmění a šel studovat do Prahy, nevím již, jestli práva nebo medicínu; ale nedokončil studií a jmění strávil. Mrštík setkal se s ním již v době jeho finančního úpadku. Mrštík donesl později jeho kresby nevím již kterému profesoru malířské akademie a přiměl Lichtáka k tomu, aby udělal přijímací zkoušku. Lichták studoval později na malířské akademii a byl jeden z prvních členů a knihovník mladého Mánesa, ještě v samých jeho začátcích, dříve než vydával Volné směry. Ale později zmizel z Prahy, když zde byl prošel krutou bídou; nemohl se uchytit jako malíř. Obrátil se domů, kde zastával později nějaký obecní úřad; když jsme se Štolcem v létě roku

1892 pohřbívali v Litomyšli Schauera, kdosi přikročil k nám z šera chrámového a stiskl nám mocně ruku. Byl to Lichták, který přispěchal ze svého pohorského městečka uctít mrtvolu svého někdejšího kamaráda. Hned potom zmizel. Byli jsme podivně vzrušeni; dlouho mi nešel z mysli ten zvláštní stisk ruky, tak podivně výmluvný, který jako by chtěl říci, co ústa pověděti nemohla nebo nesměla. Na podzim roku 1898 přišla z Brna zpráva, že se tam někde v sadech Lichták zastřelil. Narodil se věru na nešťastné planetě ten dobrý hoch, pro život, zdálo se mi vždy, příliš měkký.

3. Umělecká beseda. Mrštíkův otec. Protektor

Rok 1887 byl pamětihodný v české literatuře i tím, že toho roku, nemýlím-li se, byly uvedeny na scénu Národního divadla první realistické hry ruské, Palmův Náš přítel Něklužev a Špažinského Paní majorka; roku 1888 následovala Ženitba Běluginova od Solověva a tuším později ještě Ostrovského Les. Z těchto her jediný Les Ostrovského je práce značnější hodnoty básnické, kdežto první dvě dramata jsou zcela průměrné, tuctové zboží, které se liší od obdobného zboží francouzského jen nedbalostí formy jevištní a divadelní. A přece právě ony měly tehdy veliký úspěch ani ne tak u obecenstva, které bylo vcelku zdrželivé, jako u kritiky, pokud přála novým směrům literárním. Je to věc dnes stěží uvěřitelná, ale v oněch plochých hrách hledala a nalézala u nás celá řada lidí nikterak hloupých, ano přímo bystrých i nadaných, jako byl V. Mrštík, nové evangelium umělecké. Pamatuji se, jak Mrštík viděl na příklad v Paní majorce novou formuli dramatickou, jak říkával tehdy terminologií Zolovou, jak se rozplýval nadšením nad její „vervou", nad jejím „temperamentem", nad její „životností". Stačilo, že ty věci přicházely z Ruska, které dávalo tehdy Západu Turgeněva, Dostojevského, Gončarova, Tolstého, stačilo, aby byly uváděny do Čech pod bojovnou barvou umělecké revoluce, a již se zalepily oči jinak

jasně vidoucí. Taková je síla hesel a jejich sugesce ve veřejném životě. Pusť na šedou věc rudé bengálové světlo, a naráz všichni uvěří, že není šedá, nýbrž krvavá tak hluboce, že to až krev z ní prýští a kape a smáčí tvou ruku ...

Ruské hry zvířily tehdy důkladně pražský vzduch. Všude se o nich rokovalo, v místnostech veřejných i v kroužcích soukromých. Literární odbor Umělecké besedy uspořádal dokonce o nich celý debatní večer, na němž se prudce střetli staro- i novomilci. Umělecká beseda měla tehdy své místnosti, nemýlím-li se, v ulici Jungmannově. Nestála tehdy vysoko. Literárnímu odboru vyhýbali se Vrchlický, Čech, Sládek, Zeyer. Zato různí pensionovaní i činní profesoři středoškolští, advokáti, pololiteráti, polopolitikové udávali v něm tón. Staří mísili se tu s mladými, východníci se západníky, kosmopolité s národníky. Rozpomínám se z té doby zejména na starého revolucionáře osmačtyřicátníka J. V. Friče, který byl tehdy členem výboru, ne-li dokonce předsedou literárního odboru. Elegantní krasavec o černých havraních vlasech, pružný, štíhlý přes to, že se blížil již šedesátce, o černém jiskrném oku, na něž si nasazoval bravurně monokl ... věru, Frič byl zjev, na který se nezapomínalo a jenž dovedl k sobě upoutat pozornost. Zatím co předčítal s mladistvým pathosem kdysi v Umělecké besedě svou dlouhou, ach příliš dlouhou báseň tuším o Tellovi, o níž jsem si nakonec musil doznati, že je podivně staromódní a místy i povážlivě prázdná a dutá, honily se mně hlavou všecky legendy, které jsem slýchal již v mládí o tomto rytíři péra i meče. Hle, sedí před tebou a recituje druh a spolubojovník Bakuninův, přítel George Sandové, informátor Bismarcka o českých věcech ... Skoro půl století revolučních dějin domácích i cizích hledí na tebe z té krásné hlavy nikterak posud zestárlé. Ale ďábel ironie, skrytý v nitru, měl na to jedinou otázku: Dobrá; ale stávají se tím ty špatné verše dobrými?

K Fričovi byl jsem přitahován, od Friče byl jsem však také odpuzován. Přitahován úctou k tomuto člověku osobně bez poskvrny, který dovedl přinášet své víře ty nejtěžší oběti;

odpuzován staromódním, jak se mi zdálo, fantastickým způsobem jeho myšlení. Teprve v debatách s ním jako bych si byl uvědomil náležitě, jak jsem z jiného pokolení, reálného a střízlivého. Ve sporech s ním míval jsem nejednou prudké slovo na jazyku, ale pohled na tohoto rytířského člověka, na tu jeho krásnou hlavu, v níž bylo při vší bohatýrské hrdosti cosi umlčeného, zakřiknutého, bolestného, trpícího, měkkého až do něhy, mně je vždycky zmrazil.

Tento politický revolucionář byl tehdy v literárních věcech konservativec. Nepolepšitelný romantik, který nemohl žíti bez svých ilusí ... o životě, ženě, poesii. O nějaký čásek později odsoudil velmi příkře v Národních listech, jejichž byl občasným přispívatelem, Tolstého Kreutzerovu sonátu, jejíž překlad vyšel tehdy právě ve Vzdělavací bibliotéce Sokolově, a znepřátelil si tím mezi mládeží mnoho z těch, kdož k němu cítili sympatie. Jemu jevil se ten střízlivý, až nepřátelský pohled, který zde vrhá Tolstoj na ženu a lásku pohlavní, jako rouhání životu. Tento starý romantik viděl a chtěl vidět ženu i ve svém stáří prismatem poesie. V stárnoucím Tolstém cítil něco asketického, katolického, cosi, co velmi nenáviděl. V době, kdy jsem se s ním stýkal, byl obklopen několika adjutanty z radikálního studentstva, které posílal na kázání do kostelů pražských, kde měli vyslechnouti různé více méně proslulé kazatele tehdejší, předem jesuity, zaznamenati si jejich nejhorentnější výroky a donésti mu je. Chtěl z nich sestaviti jakýsi pamflet protiklerikální, plán, kterého, pokud vím, neuskutečnil. Tenkrát o onom slavném hádání v literárním odboru Umělecké besedy — nebo při nějakém pozdějším takovém turnaji v téže místnosti — poznal jsem i Jana Váňu, který zemřel v prvním roce války světové. Tehdy byl Váňa obávané *enfant terrible* pražských kaváren a vináren, v nichž svádíval divoké slovné šermy s pokojnými usedlíky. Váňa byl pomalý, zavalitý muž krásné černé, smědé hlavy, zcela kulaté, která měla v sobě cosi z dělové koule, stvořené k tomu, aby prorážela zdi; člověk o krásném jiskrném oku a rozený znamenitý řečník. Dovedl mluviti s jakýmsi mužným důrazem, plynně, jadrným jazykem, unášeje se sám svou tvrdou kantilénou a rozohňuje se na ní, jak tomu bývá u řečníků opravdu vynikajících. Váňa byl zjev na české poměry opravdu nevšední. Byl z mála lidí, kteří tehdy v Praze znali dokonale anglicky i rusky; znal velmi dobře obojí tu literaturu a víc: i ducha té obojí literatury; měl veliký obzor, značné vědomosti, básnický pathos i sžíravý vtip.

Na jedno takové klání mezi idealisty a realisty v Umělecké besedě přivedl nevím již kdo Váňu. Za staré a pro idealism mluvil tehdy známými argumenty, jako že umění má povznášet a zušlechťovat člověka, okresní inspektor nebo profesor, estetik Madiera, starý šedovlasý pán hlasem myslím nevýbojným, vyrovnaným, místy i třaslavým. Proti němu vztýčil se tehdy Váňa a pronesl skvělou řeč na obranu modernosti a realismu, při své improvisovanosti opravdu obsažnou a jadrnou. Jako v životě vedle chrámů a škol, řekl mimo jiné Váňa, stojí nemocnice, pitevny a laboratoře a jsou nejen užitečné, nýbrž přímo nutné pro chod a vývoj života, tak také je nutný realism pro pokrok umění a poesie. Váňa nás mladé všecky tehdy fascinoval a strhl; byl odměněn naším bouřlivým potleskem, zatím co znervosnělý, roztrpčený a uražený starý pán, jemuž se roztřásly ruce i brada, uzardělý vyklízel bojiště. Zmaten nemohl nalézti ke všemu v šatně kabát. Stál jsem blízko něho. Padl na mne tehdy z toho všeho takový čistě lidský smutek, že jsem přistoupil a podal mu jej. Odměnou byl mně laskavý úsměv jeho krásných stařeckých očí.

Debaty tehdejší zúčastnil se tuším také Josef Holeček, kterého jsme si všichni již tehdy zcela upřímně vážili pro jeho opravdovost uměleckou i lidskou. I on mluvil jadrně, věcně, obzíravě pro realism, ale nebyl řečník od přírody. Jeho širokého povzneseného laskavého ducha, mužného i přemítavého, bylo zřejmě cítiti jako největší potenci v literárním odboru Umělecké besedy. On byl také zvolen redaktorem Literární prémie Umělecké besedy na rok 1888, která byla na svou dobu smělý čin básnický, hlavně prózou Holečkovou Jak u nás žijou i umírají a básní Táborského „Na jitřní".

V tom roce, jak jsem řekl, docházel jsem často k Mrštíkovi do jeho rodiny. Ta rodina skládala se z otce, mistra obuvnického, matky, tří bratří, Viléma, medika Norberta a třetího tuším Františka, který byl farmaceutem a míval kondici často na venkově, a bydlila v malém, dosti temném bytě na Vinohradech v ulici tuším Rubšově v přízemí do dvora. Vešel jsi nejprve do kuchyně, kde se učeň nebo tovaryš oháněl na verpánku nástroji svého řemesla; pak jsi se dostal do dvou pokojů, kde kromě hochů Mrštíkových bydlili v podnájmu tuším dva studenti vysokoškolští, náhodou také Moravané. Všichni tito Moravané byli jakési první vlaštovky, první návštěvníci české university pražské, nedávno otevřené; předtím studovali Moravané valnou většinou ve Vídni. Mne, mohu to říci upřímně, tenkrát okouzlili nejprve pěkným jazykem, kterého jsem se nemohl dost naposlouchat, po druhé písničkami, které zpívali doma i v hostincích na velký podiv pražského člověka dávno již oněmělého, a po třetí jakousi vrozenou elegancí zjevu, jakýmsi širším, kypivějším formátem života proti naší domácí šedé tísni. Ale nejvíce mne zajímal starý pan Mrštík. To byl kostnatý asi padesátiletý pán, který rád utíkal ze své dílny a plichtil se mezi nás, študenty a literátky, získávaje zřejmě rád náš souhlas a naši úctu svým míněním velmi často neobyčejně bystrým a vtipným. Byl to člověk plný přirozeného vtipu, v mládí scestovalý, který se vyjadřoval originálně, po svém, neotřele. Byl to svého druhu životní originál, k nimž jsem býval vždycky instinktivně přitahován. Rád razil své věty jako sentence, rád jim dával lapidární spád. Na jednu z nich se pamatuji posud a vždycky mne rozesměje, kdykoli se mi vynoří v mysli. Zněla takto: „Čech je lump; Moravec (= Moravan) je lump; ale největší lump je Moravec, keré se zflamuje v Praze."

Tenkrát míval jsem s Vilémem, jak se mu v rodině říkalo, společné knihy: mé bývaly na dlouhých dovolených u něho, jeho u mne. Tenkrát jsme si vypomáhali i v práci. Já znal o špetku víc francouzsky a leckdy jsem mu přeložil nějaké to slovíčko z francouzského textu; on mne zase zasvěcoval do ruštiny, vysvětloval Bělinského, Dobroljubova. (Já uměl malinko rusky, jen tu trochu, kterou jsem pochytil z Kolářových hodin na technice, kam jsem někdy jako gymnasista dobíhal na zapřenou.) Ale ovšem i Mrštíkova ruština měla tehdy vážné mezery. Ukázalo se to, když se pustil tuším příštího roku poněkud lehkomyslně do překladu Tolstého Vojny a míru. Ačkoliv po jedné straně originálu ležel na jeho stole překlad francouzský a po druhé překlad německý, do nichž pilně nahlížel, přece výsledek nebyl skvělý. Vyšel první sešit českého překladu Mrštíkova u Šimáčků a Holeček, soudce nad jiné povolaný, posoudil jej velmi odmítavě v Národních listech.

Mrštík stýkal se přátelsky s dr. Herbenem, který vydával tehdy týdeník Čas a bydlil u Možného na náměstí Tylově. Mrštík představil mne jednou také dr. Herbenovi a jednoho dne přinesl mi dokonce od něho knížku, které si Herben velmi cenil: Antala Staška Nedokončený obraz, vydaný tuším v Roudnici roku 1878. Herben pokládal jej za první náběh k realismu v Čechách; a neměl nepravdu. Za Herbenem šli jsme několikrát večer do hostince u Možných. Tam sedávalo s Herbenem několik Slováků a zpívalo své pěkné písničky. V čele stolu seděl jednou muž o hlavě skoro holé, sumčích knírů, s podivně lhostejným, klidně vzpurným výrazem ve své smědé tváři: „Úprka," řekl mně Mrštík.

Jednoho dne, když jsem zase přišel za Mrštíkem, vzal si mne starý pán stranou a řekl mně šeptem: „Pane Šalda, obchody jdou špatně. Nemohl byste říci doma, aby si dávali u mne šít?" Věc, která se tu na mne vznesla, nebyla malá. Má rodina byla starosvětská, ulekaná, poplašená, maloměstská; ke všemu cítila nedůvěru; ve všem větřila úklad a úskok. Kromě toho měl jsem z různých důvodů v ní váhu zcela nepatrnou. Rodinka měla svého ševce Walzela, který ji obsluhoval k plné spokojenosti snad již desetiletí. Ale pokusil jsem se podrýti mu půdu; a napolo jsem toho dosáhl, po značném úsilí ovšem. Byl zavolán starý pan Mrštík jaksi na zkoušku, aby se vědělo, jak pracuje. Vážně přišel, vzal míru s náležitou důstojností a odešel neméně vážně; po

několika dnech donesl slíbenou obuv. Ale žel nehodila se, nevyhovovala naprosto. Vilém se zpočátku domníval, že se křivdí umění otcovu. Ale asi za dvě leta dostalo se mně neočekávaného dostiučinění. Obchody šly opravdu den ze dne hůř; a domácnost Mrštíkových nemohla se udržet v Praze. V tu dobu dostal Alois správcovské místo školní v Divácích; rodiče, Vilém, Norbert odstěhovali se k němu. A tu nadešla chvíle, kdy měl starý pán sám, bez pomoci tovaryšovy, ušíti synům obuv přiměřenou jejich významu. A nedokázal toho... Snad jeho vyšší touhy a schopnosti, které se v něm vypěstovaly stykem s naší věčně debatující společností literární, způsobily, že zakrněly jeho vlohy starší a primitivnější. Ať tak, ať onak: bot pro syny ušíti nedovedl... Synům bylo to záminkou, aby otce určili k umění kuchařskému, kterému se ovšem musil naučit starý pán jako samouk vlastním důmyslem a úsilím. V té době zemřela Mrštíkům maminka; na otce přešla z valné části starost o domácnost, zvláště o vaření. Přivedl prý to v tomto umění daleko ten milý vtipný starý pán; připravoval prý měkké šťavnaté pečínky non plus ultra...

V té době nalezli jsme také nečekaného příznivce v básníku a překladateli K-ovi. K. byl v té době již starší, vážený spisovatel a novinář, epigon kruhu lumírovského. K. byl muž velmi vzdělaný a sčetlý. Znal rusky, polsky, anglicky, francouzsky, znal i dokonale poesii těch národů; a překládal z nich výborně. K. náležel k tomu druhu lidí v Čechách odjakživa četnému, kterému staří teologové říkali nikodemité, to na paměť Nikodéma, váženého staršího obce židovské v Jeruzalémě za času Krista Pána, který lnul sice k Ježíši jistou láskou, ale vysoko cenil také svou čest světskou; proto, aby se nekompromitoval s podezřelým revolucionářem, navštěvoval Krista Pána jen v noci. K. sympatisoval také podobným, poněkud suchým a hubeným způsobem s naší literární revolucí. Sešli-li jsme se s ním v kavárně, velmi účinně dovedl se mračiti a horliti velmi výmluvně proti tehdejšímu zbahnění české literatury; „něco se už musí stát," míníval s pohledem velmi dekoračně zurputnělým, který nás plníval

nejsmělejšími nadějemi. Horlil-li ústně velmi výmluvně a nesmlouvavě, mnohem bledší bylo již, co napsal někdy, ostatně velmi zřídka, v nějakém literárním článečku nebo v nějaké literární noticce. Tam bylo všecko již velmi krotké, bojácné a bezzubé.

Nuže, tento K. zastupoval někdy na několik týdnů v létě redaktora velkého ilustrovaného týdeníku, který odjížděl se léčit nevím jestli do Karlových Varů nebo Mariánských Lázní. Již měsíce a měsíce před tím památným okamžikem, kdy měl K. třímati provisorně redakční žezlo v onom týdeníku, sliboval nám: „Tentokrát jistě prorazíte. Přineste mně jen hodně věcí. Já vámi vyplním celé jedno číslo." Nelenili jsme a zásobili opravdu p. K-a štědře, vyčkávajíce ho obyčejně u Demínky, kudy se brával domů z redakce. S důležitou tváří příznivce a mecenáše brával p. K. naše rukopisy a jaksi obřadně vycpával jimi kapsy svého svrchníku. Minulo jaro, nastalo léto. Redaktor zmizel z Prahy, p. K. ujal se opuštěného prestolu. Vyšlo první číslo nového týdeníku, nic tam. Druhé: a nic tam. Třetí rovněž. Čtvrté jak by smet. A čtvrtým číslem se končilo interregnum...

Pak nějaký týden marně jsme slídili po p. K-ovi. Myslím, že zvolil jiný směr cesty. A setkali-li jsme se s ním nějaký měsíc po tom, rozhorloval se na redaktora, kterého zastával: jak ho zásobil rukopisy, takže nemohl dostat nic z našich vzorkových ukázek do listu! Což ovšem nevadilo p. K-ovi, aby nám v zimě v kavárně s tváří náležitě důležitou nesliboval: „Tentokrát v létě je to již zcela jisté."

Nevím, kolikrát se ta hra opakovala.

Ale buďte jisti, že několikrát.

Neboť mládí je důvěřivé; a naděje jeho neumořitelné.